

MÚHELY

FÜLÖP JÓZSEF (FORD.)

Rubén Darío A bála¹

A távoli látóhatáron, melynek vonalát mintha kék ceruzával húzták volna meg, mely elválasztja a vizet az égtől, a nap, ez a nagy, izzó vaskorong lenyugvóban volt aranyporával és örvénylő, bíbor szikráival. A vámkikötő lassan elcsendesedett; az örök köreiket rótták, és szemöldökig húzott sapkában hol erre, hol arra sandítottak. A daruk hatalmas karjai nem moccantak, a napszámosok hazaindultak. A víz morajlott a móló alatt, a nedves, sós szél pedig, mely alkonyatkor fújni kezd a tenger felől, szüntelenül himbálta a part menti kődarabokat a vízen.

A dereglyések is mind hazamentek; egyedül az öreg Lucas bácsi maradt, aki kifecskült a bokáját, amikor ráemelt egy hordót a talicskára, de sántítása ellenére végigdolgozta a napot. Egy kövön üldögélt pipájával a szájában, és szomorúan nézte a tengert.

– Hé, Lucas bácsi! Pihengetünk?

– Úgy bizony, ifjú uram.

Így aztán beszélgetni kezdtünk, kellemesen és kötetlenül, amit úgy szeretek ezekben a bátor, durva férfiakban, akiket úgy megacéloz babbal és a szőlő forró vérével táplált, munkás életük, hogy egészségük kitűnő, izmaik erősek.

Igazán kedveltem ezt a zord öregembert, történeteit érdeklődéssel hallgattam, mind velős volt és érdes, akárcsak mesélőjük, de a szívéből szóltak. Ó, katonáskodott! Tehát fiatalon Bulnes alatt szolgált! Tehát volt még benne annyi ellenállás, hogy puskájával elinduljon Miraflores felé! És nős volt, volt egy fia, és...

Ekkor Lucas bácsi így szólt:

– Igen, uram, két éve, hogy meghalt.

Kicsi, szikrázó szemei fátyolossá váltak szürke és bozontos szemöldöke alatt.

– Hogyan halt meg, azt kérdi? A napi betevőért dolgozott, hogy mind ehessünk, az asszony, a gyerkőcök meg én, uram, merthogy akkoriban beteg voltam.

És azon az estén elmesélte nekem a fia történetét, miközben a vizet belepte a köd, és kigyulladtak a város fényei. Ott ült a kövön, eloltotta és füle mögé tűzte

¹ Az *El fardo* és az *El ideal* az *Azul...* című Darío-kötetben jelentek meg (Valparaíso, Imprenta y Litografía Excelsior, 1888, 19–28; 101–102.).

feketéllő pipáját, inas lábait pedig, melyen bokáig gyúrte fel piszkos nadrágját, kinyújtotta és keresztbe vetette.

Nagyon becsületes és nagyon szorgalmas fiú volt. Mikor nagyobbacska lett, iskolába akarták küldeni, de szegény ember ne tanuljon olvasni, ha odahaza éhesen sír a család.

Lucas bácsinak sok gyereke volt.

Feleségét a szegények átka sújtotta: a termékenység. Így aztán sok éhes száj volt náluk, sok poronty hempergett a pizsokban, sok vékonydongájú gyerkőcöt rázott a hideg. El kellett hát menni betevőért, ruhának való rongyokért, kifulladásig dolgozni, mint az ökör. Amikor a fiú felcseperedett, segített az apjának. Szomszédjuk, a kovács hajlandó volt megtanítani a mesterségre, ám a fiú túl gyenge volt, csupa csont és bőr, márpedig a fűjtató mellett verejtékes a munka, így aztán megbetegedett, és visszatért az ínséges családi fészekbe. Ó, milyen beteg volt! De nem halt meg! Pedig nyomorúságos körülmények és négy régi, csúnya, elhanyagolt fal között élt, bukott nők szennyes, mindig bűzös sikátorában, ahol éjszaka gyér volt a világítás, és visszhangzott a kerítők örökös ricsaja, hárfák és harmonikák lármája, a kuplerájba érkező tengerészek zsidongása, akiket megviseltek a gyönyörtelen, hosszú hajútak, és most leitták magukat a sárga földig, óbégattak s rúgkapáltak, mint a kárhozottak. Igen, a romlottság és a csőcselék tivornyája közepette a fiú élt, gyorsan erőre kapott, és lábra állt.

Hamarosan betöltötte tizenötödik életévét.

Lucas bácsinak, oly sok nélkülözés után, sikerült vásárolnia egy kis csónakot. Halászni kezdett.

Pirkadatkor fogta a horgászfelszerelését, és markos fiával lement a vízhez. Egyikük evezett, a másik felcsalizta a horgokat. Majd abban a reményben, hogy el tudják adni a fogást, visszatértek a partra. Hideg szél fújt, a ködben minden homályos volt, halkán valamilyen bánatos dalocskát énekeltek, és magasba tartották diadalmas, tengervíz áztatta evezőiket.

Amikor kelendő volt a hal, délután újra kieveztek.

Egy téli estén vihar kerekedett. Apa és fia a sajkában vészelték át a hullámok és a szél őrjöngését. Nehéz volt visszaevezni. Odaveszett a fogás és minden felszerelésük, de a bőrüket kellett menteniük. Elkeseredetten küzdöttek, hogy partot érjenek.

Már közel voltak, amikor egy átkozott széllökés sziklának taszította őket, és a csónak darabokra hullt. Ők néhány horzsolással megúszták, Istennek hála, mesélte Lucas bácsi. Ezután mindketten dereglyésnek álltak.

Bizony, dereglyésnek nagy, lapos, fekete hajókon. Kapaszkodtak a súlyos, bitóra hasonlító csónakdarú láncába, mely csikorogva lengett, akár egy vaskígyó. A rakedéreglyével, állva és ütemre evezve, a gőzöshöz mentek, majd vissza. Kurjantot-

tak, amikor megtolták a nehéz rakományt, hogy egy erős kampóra akasszák, mely azután ingaként himbálva a magasba emelte. Bizony, dereglyések, az idős meg a siheder, apa és fia, mindkettő terpeszállásban, mindkettő küszködött, mindkettő napszámért, önmagukért meg a kenyérpusztítókért odahaza.

Minden nap jártak dolgozni, régi ruhákat viseltek, derekukat színes övekkel kötötték be, durva és nehéz lábbelijükben egyszerre léptek, melyet aztán a munkanap elején lehúztak, és az uszály egyik sarkába hajítottak. Kezdődött a sürgés-forgás, megrakodás, lerakodás. Az apa elővigyázatos volt: „Fiam, bezúzd a fejed! A kötél vége elrántja a kezedet! Sípcsontodat töröd!” Így tanította, képezte, irányította a fiát a maga módján, egy idős munkás és egy szerető apa nyers szavaival.

Mígnem egy napon Lucas bácsi nem tudott felkelni az ágyból, mert a reumától megduzzadtak az ízületei, és hasogattak a csontjai.

Ej, csakhogy orvosságot és enivalót kellett venni, bizony.

– Fiam, dologra, eredj a jussunkért, szombat van.

Elment hát a fiú, csaknem rohanvást, nem is reggelizett, várta a napi munkamenet.

Szép, fényes idő volt, a nap aranylott. A rakparton gurultak a motorkocsik a síneken, nyikorogtak az emelőcsigák, csörögtek a láncok. Szédítő volt a nagy nyüzsgés, zúgott a vas, csörömpölés mindenütt, a szél átsüvített az óriási hajók árbócainak és vitorláinak rengetegén.

A mólón az egyik csónakdaru alatt Lucas bácsi fia dolgozott más dereglyésekkel, égett a munka a kezük alatt. Bálákkal teli uszályt kellett lepakolniuk. Valahányszor aláereszkedett a súlyos, kampós végű lánc, úgy hangzott, mint egy kereplő, mikor átfutott a hajócsigán.

A legények egy kétszeres sodrású kötéllel lerögzítették a rakományt, ráakasztották a kampóra, mely úgy emelte azt fel, mint horog a halat, vagy mérőón módjára, a rakomány pedig hol egyensúlyban maradt, hol ide-oda billegett a levegőben, akár egy harangnyelv.

A rakomány halomban állt. A hullámok időnként megmozgatták a bálákkal teli hajót, melynek közepére piramisszerűen rakták egymásra a bálákat. Az egyik igen nehéz volt, igen nehéz. Mind közül az volt a legnagyobb, széles, vaskos, kátrányszagú, ráadásul az uszály legalján. Egy ember rajta állva kicsinynek tűnt a roppant talpazathoz képest.

Ez a ponyvával letakart és vasszíjakkal körbetekert bála ugyanolyan közönségesen nézett ki, mint bármelyik importáru. Az oldalain, fekete vonalak és háromszögek közepén betűk álltak, olyan volt, mintha szemei lettek volna. Rombusz alakúak, „mint a gyémánt”, mondta Lucas bácsi. Vasszalagjait nagy fejjű, durva szegekkel rögzítették, a monstrum belsejében pedig lenbatszt és perkál rejlett.

Ez a bála volt az utolsó.

– Jön a böhöm – mondta az egyik dereglyés.

– A pohos! – csatlakozott egy másik.

Lucas bácsi fia, aki kockás kendőt tekert a nyakára, alig várta a munkaidő végét, fel akarta venni a bérét, reggelizett is volna.

A lánc most alul táncolt a levegőben. Nagy csomót kötöttek a bálára, kipróbálták, biztonságos-e, majd valaki felkiáltott: Hajrá! A lánc csikorogva húzni kezdte a súlyt, és felemelte a levegőbe.

Az odalent álló dereglyések nézték, amint felemelkedik, mások pedig éppen a partra indultak, amikor rettenetes dolgot láttak. A bála, a roppant bála kicsúszott a láncokból, ahogyan egy kutya feje a bő nyakörvből, és rázuhant Lucas bácsi fiára, aki ott maradt a korlát és a nagy bála között, veséi összezúzódtak, gerince eltört, és fekete vér folyt ki a száján.

Aznap nem volt se kenyér, se gyógyszer Lucas bácsi házában, csak a fiú összetört testét öltelte át sírva reumás apja felesége és a gyerekek jajveszékése közepette, aztán a holttestet elszállították Playa-Anchába.

Elbúcsúztam az öreg dereglyéstől, és gyors léptekkel elhagytam a rakpartot, hazaindultam, gondolataim pedig csapongva szálltak, mint a költőké, miközben egy jeges szellő, mely messze a tenger felől fújt, makacsul csipdeste az orromat és a fülemet.

Az eszményi

És aztán, egy elefántcsonttorony, egy misztikus virág, egy szerelmes csillag... Elmúlt; láttam, mint aki látja a hajnalt, elmenekült hirtelen, kérlelhetetlenül.

Ókori szobor volt, lelke a szemeiben tükröződött, angyali szemek, egészen gyengédek, egészen égszínkékek, egészen titkosak.

Érezte, mint csókolgatja tekintetem, és szépségének fenségével büntetett, úgy nézett rám, akár egy királynő s akár egy galamb, de elmúlt, elragadóan, diadalmasan, mint egy káprázat. Én pedig, a Természet és Psyché szegény festője, ritmusok és légvárok teremtője, láttam a fényes tündérruhát, diadémja csillagát és a szép szerelem áhított ígérését.

De mindabból a tiszta és végzetes fénysugárból agyam mélyén egyedül egy nő arca maradt, egy kék álom...

A süket szatír² (Görög mese)

Az Olümposz közelében élt egy szatír, aki erdejének idős királya volt. Az istenek így szóltak hozzá:

– Vigadj, az erdő a tiéd; légy vidám kópé, üldözz nimfákat, és játssz a furulyádon. – A szatír vígan is volt.

Egy napon, amikor Apollón isteni líráját pengette, a szatír elhagyta birtokait, a szent hegy megmászására vetemedett, ahol meglepte a dús üstökű istent. Az büntetésből olyan süketté tette, mint egy fadarab. Hiába áradt át a trillázás a madárral teli, sűrű erdőn, és csendült fel a turbékolás, a szatír semmit sem hallott. Filoméla énekelni járt hozzá, kócos fejről, szőlőlevél-koronájáról, dalától megtorpantak a patakok, elpirultak a sápadt rózsák. Ő meg se rezzent, vagy kegyetlen kacajra fakadt, és buján, vidáman ugrándozott, valahányszor a lombokon át megpillantott egy-egy fehér, kerek csípőt, amit a nap aransárga fényével cirógatott. Az állatok mind úgy köröztek körülötte, mintha parancsoló gazdájuk lenne.

Amikor megjelent, mulattatására felhevült bacchánsnők kórusa lejtett örült, vad táncot, a közelében pedig serdülő faunok, akár szép efébek, kísérték a harmóniát, és tisztelettudóan simogatták mosolyukkal. Bár semmit sem hallott, még a kasztanyetták zaját sem, megtalálta az élvezet egyéb módjait. Így múlatta az időt ez a szakállas, kecskelábas király.

Hóbortos szatír volt.

Két udvari tanácsos segítette: egy pacsirta meg egy szamár. Az előbbi akkor vesztette el a tekintélyét, amikor a szatír megsüketült. Azelőtt, ha kimerült a bujálkodástól, csak lágyan belefújta a furulyájába, és a pacsirta kísérni kezdte a játékát.

Aztán pedig nagy erdejében, ahol még az olümposzi mennydörgést sem hallotta, a hosszú fülű, türelmes állat szolgált háttérként, miközben a pacsirta hajnalhasadáskor kirepült a kezéből, és az égnek szállván dalra fakadt.

Az erdő hatalmas volt. A fák csúcsait a pacsirta kapta; a legelőket a szamár. A pacsirtát a pirkadat első sugarai köszöntötték, a rügyekből ivott harmatot; a tölgyet így ébresztette: „Öreg tölgy, ébredj!” A nap csókja gyönyörűséggel töltötte el, a hajnalcsillag szeretgette. És még a hatalmas, kék mélység is tudott arról, hogy ez a piciny madárka roppant boltozata alatt éldegél. A szamár (bár akkoriban nem társalgott Kanttal³) szakértője volt a filozófiának, a közvélekedés szerint. A szatír, aki látta őt a réten legelni, amint megfontoltan legyezget a füleivel, nagyra becsülte benne a gondolkodót. Hajdanán a szamárnak nem volt olyan hírneve, mint ma. Ahogyan az állkapcsát mozgatta, senki sem gondolta volna, hogy egyszer még di-

² Az *El satiro sordo* először a La Libertad Electoralban (Valparaíso) jelent meg 1888. október 15-én, majd Darío felvette az *Azul* második kiadásába (1890).

³ Utalás Victor Hugo *L'Âne* című versére (1857–1858; 1880), melyet Darío *Hercules y Don Quijote* című esszéjében is megemlíti.

csérni fogják: Daniel Heinsius latinul, Passerat, Buffon és a nagy Hugo franciául, Posada és barátom, Dr. Valderrama spanyolul.⁴

Ha ezt az ugyancsak türelmes állatot legyek csípdesték, a farkával hessegette el őket, olykor-olykor kirúgott, és torkának különös bőgését hallatta erdőszerte. Ahol dédelgették is. Amikor ledőlt a finom, fekete földre szunyókálni, a füvek és a virágok bevonták illatukkal. A magas fák pedig lombkoronájukkal vetettek neki árnyékot.

Abban az időben Orpheusz, a költő az ember kicsinyességétől megrémülve úgy döntött, az erdőbe menekül, ahol a fák és a kövek megértették, elragadtatással hallgatták, ahol együtt rezdülhetett mindennel, és a szerelem s az élet tüze felcsendülhetett hangszerén.

Valahányszor Orpheusz a líráján játszott, Apollón arcán mosoly jelent meg. Démétért öröm töltötte el. A pálmák szétszórták virágporukat, a magok kipattogtak, az oroszlánok puhán megrázták sörényüket. Egyszer egy szegfű röppent fel száráról piros pillangóként, másszor egy csillag ereszkedett alá elbűvölten, és változott írisszé.

Találni-e jobb erdőt a szatír erdejénél, akit megigézhet, ahol félistenként bánhatnak vele; vidámság és tánc, szépség és bujaság erdejét; ahol a nimfákat és bacchánshnőket örökké cirógtatják, és örökké szüzek maradnak; ahol a kecskelábú király részeg faunjai jelenlétében olyan ábrázattal perdül táncra, mint Szilénusz?

Ide érkezett babérkoszorújával, lírájával, büszke költőhomlokával, délcegen és sugárzón.

Felkereste a borzas, vad szatírt, hogy énekkel folyamodjék vendégszeretetéért. Énekelt a nagy Zeuszról, Erószról és Aphroditéről, a délceg kentauokról meg a szenvedélyes bacchánshnőkről; énekelt Dionüszosz kupájáról és tiruszáról, ami a vidám levegőt szeli, Pánról, a hegyek császáráról, az erdők fejedelméről, a szatíristenről, aki szintén tudott dalolni. Énekelt a levegőég és a nagy földanya meghitt viszonyáról. Így adta elő egy eolhárfa melódiáját, egy liget sustorgását, egy csigaház zörejét és a szirinx keltette harmóniákat. Olyan versről énekelt, mely az égből száll alá, és gyönyörködteti az isteneket, meg olyanról, melyet az ódában a barbitosz kísér, a paionban a tünpanon. Énekelt meleg, hófehér keblekről, cizellált aranykupákról, madárbegyőről és a nap dicsőségéről.

Amint dalra fakadt, a fény erősebben kezdett ragyogni. Az óriási fatörzsek megrázkódtak, voltak rózsák, melyek szirmukat hullatták, íriszek, melyek bágyadtan meghajoltak, mint valami édes ájulásban. Orpheusz ritmikus lírájának hangjától nyögtek az oroszlánok, sírtak a kövek. Elnémultak a legbőszebb bacchánshnők is, és aléltan hallgatták. Egy szűz naiasz, akit még soha nem szentségtelenített meg a

⁴ Daniel Heinsius, (1580–1655) holland tudós és költő; Jean Passerat (1534–1602) francia költő; Georges-Louis Leclerc de Buffon (1707–1788) francia természettudós; Joaquín Pablo Posada (1825–1880) kolumbiai író; Adolfo Valderrama Sáenz de la Peña (1834–1902) chilei fizikus.

szatír egyetlen pillantása sem, félénken közelebb lépett a dalnokhoz, és azt mondta neki:

– Szeretlek.

Filoméla leszállt, hogy ráülhessen a lírára, mint a galamb Anakreónnál. Mindenütt csak Orpheusz hangja zengett. A természet együtt lélegzett himnuszával. Vénusz, aki éppen a környéken járt, isteni hangján azt kérdezte a távolból:

– Talán itt vagy, Apollón?

És a csodálatos harmónia végtelen folyamában csak egyvalaki akadt, aki semmit sem hallott: a süket szatír.

Amikor a költő befejezte, megkérdezte tőle:

– Tetszett az énekem? Ha igen, itt maradok veled az erdőben.

A szatír két tanácsosára pillantott. Nekik kellett megfejtetniük, amit ő nem érthetett meg. Pillantásában tudakolózás volt.

– Uram – szólalt meg a pacsirta a legerősebb hangon, ami csak a torkán kifért –, hadd maradjon velünk, aki így énekel. Lírája gyönyörű és erőteljes. Nagyságot és ritka fényt kínált neked, melyet ma erdőben megpillanthattunk. Harmóniájával ajándékozott meg. Uram, értek ezekhez a dolgokhoz. Amikor eljön a meztelen hajnal, és ébred a világ, felszállok a magas egekig, és onnan a magasból öntöm trillám láthatatlan gyöngyeit, hogy ujjong a levegőég. Mondhatom tehát, Orpheusz jól énekelt, és ő az istenek kiválasztottja. Zenéjétől megrészegült az egész erdő. A sasok fölöttünk köröztek, a virágzó bokrok puhán lengették titokzatos füstölőiket, a méhek elhagyták mézsejtjeiket, hogy iderepüljenek és hallgathassák. Ami engem illet, ó, uram, ha a te helyedben lennék, neki adnám szőlőlevélfüzérem és tiruszom. Két hatalom létezik: a valódi és az ideális. Amit Hercules karjaival valósítana meg, azt Orpheusz ihletével viszi végbe. A roppant isten egyetlen ütésével magát Athoszt is összezúzná. Orpheusz győzelmes hangjának erejével megszelídítené a nemei oroszlánt és az erümanthoszi vadkant. Némelyek arra születnek, hogy fémet kovácsoljanak, mások búzakaralást tépnek a termékeny földből, megint mások tanításra, dicsőítésre és éneklésre. Ha pohárnokod vagyok, és bort adok neked, szájpadlásod gyönyörködik a borban; ha himnuszt kínálok fel neked, lelked gyönyörködik.

Míg a pacsirta dalolt, Orpheusz a hangszerén kísérte, és zenéjük széles-szilaj áradatként kipatakozott a zölden illatozó erdőből. A süket szatír türelmetlenkedni kezdett. Ki ez a különös látogató? Feltűnése miatt akasztotta meg az örült, buja táncot? És mit mond két tanácsosa?

Ah! A pacsirta énekelt, de a szatír nem hallotta! Végül a számárra nézett.

Az ő véleménye még hiányzott? Nos, a hatalmas, zengő erdő közepette, a szent kékség alatt, a számár ide-oda ingatta a fejét, komolyan, konokul, némán, mint egy elmélkedő bölcs.

Ekkor a szatír hasított patájával belerúgott a földbe, bosszúsan összeráncolta a homlokát, és egy mindenre fittyet hányó felkiáltással megmutatta Orpheusznak az erdőből kivezető utat:

– Nem...!

A közeli Olümposzig ért a visszhang, ott az isteneket tréfás kedvükben találta, s óriási kacajt keltett, amit később homéroszinak hívtak.

Orpheusz szomorúan hagyta el a süket szatír erdejét, és csaknem kész volt felkasztni magát az első útjába kerülő babérfára.

Nem akasztotta fel magát, hanem inkább feleségül vette Eurüdikét.

Pedro barát különös halála⁵

Nem is olyan régen, egy spanyol városban lévő kolostor meglátogatásakor kalauzunk, a nyájas szerzetes a temető mellett elhaladva egy sírkövet mutatott nekem, melyen mindössze annyi állt: *Hic iacet frater Petrus*.

– Azok egyike volt – mondta –, akiket az ördög győzött le.

– Az a régi ördög, aki fölött már úgy eljárt az idő? – kérdeztem.

– Nem – felelte –, hanem a modern, aki a tudomány mögött bújik meg.

És a következőt mesélte el nekem.

Pedro barát lelkét az a gonosz szellem zavarta meg, mely tudásszomjat kelt az emberben. Ez a sovány, szögletes, nyughatatlan és sápadt barát kolostori óráit imádkozással, önfegyelmeléssel és a laboratóriumban töltötte, melyet az abból származó bevételeknek köszönhetően tarthatott fenn. Fiatalkora óta tanulmányozta az okkult tudományokat. A társalgás óráiban különös hangsúllyal ejtette ki Paracelsus és Albertus Magnus nevét, és mélyen csodálta azt a másik barátot, Schwartzot, aki ördögi szívességet tett nekünk a salétrom és a kén vegyítésével.

A tudomány segítségével sikerült behatolnia az asztrológia és a tenyérjósítás bizonyos rejtelméibe, de az elfordította őt a kontemplációtól és a Szentírás szellemétől. Lelkébe befészkelte magát a kíváncsiság, mely megmértelyezte első szüleinket. Gyakran még imádkozni is elfelejtett, amikor valamilyen kísérlete tartotta lázban. Mivel engedélyezték neki, hogy bármit elolvasson, és hozzáférhetett a kolostor gazdag könyvtárához, szerzői gyakran vitathatók voltak. Így aztán még varázsvesszővel, sőt a fehér mágia hatásaival is kísérletezett. Nem volt kétséges, tudásvágya nagy veszéllyel fenyegette lelkét, és hogy elfelejtette, elvben a tudás jelenti a kígyó lényegét, mely az Antikrisztus fő hatalmát adja, és hogy az igaz keresztény számára *initium sapientiae est timor Domini*.

II.

„Ó, boldog tudatlanság, szent tudatlanság!” „Pedro barát nem értette meg menyeyi erényedet, mely szolgálni hívott egyes celesztinusokat! Huysmans töviről-he-

⁵ A *La extraña muerte de Fray Pedro* eredeti címe *Verónica* volt, és a La Naciónban (Buenos Aires) jelent meg 1896. március 16-án. Darío az itt olvasható második szövegváltozatot a Mundial Magazine-ban (Párizs) közölte 1913-ban (vol. V, n. 25, 3-7.).

gyire beszámolt minderről. Erény, mely dicsfényvel övezett némely Istennek tetsző keveseket a hagiográfia misztikus ragyogása és csodái közepette.

Az egyháztanítók hosszasan fejtegetik és magyarázzák, mennyivel magasztosabban a Szentlélek szemében a szeretet, mint az értelem hívei. *Physionomies de Saints* című munkája fennkölt *vitraux*-jában Ernest Hello lefestette az irgalmasságukban érdemeseket, alázatukban élenjárókat, a galamblelkűeket, akik egyszerűek és fehérek, mint a lilium, tisztaszívűek, lélekben szegények, az Úr madárkájának üdvözült fivérei, akikre gyengéd és nővéri tekintettel néznek az égbolt tiszta csillagai. Joris Karl, megérdemelten áldott, akit írásai ellenére talán nagyon is későn szenteltek fel, csodálatos könyvében, melyben Durtal megtért, paradicsomi ragyogásba vonta a laikus disznópásztort, aki lehozta az ólba az arkangyalok kórusának bámulatát és az égi hatalom dicséretét. És Pedro barát ezt nem értette meg...

Természetesen hitt, méghozzá egy rendíthetetlen hívő hitével. Ám a tudásvágy felbiztatta szellemét, és olyannyira a természet meg az élet titkainak kikutatására sarkallta, hogy nem vette észre, bűn volt ez a tudásszomj, ez a fékezhetetlen vágy a mindenség tiltott területének és titkának kifürkészésére, az Alantas kelepceje, amivel meg akarta akadályozni Pedro barátot abszolút odaadásában az Örök Atya imádatáért. És az utolsó kísértés végzetes lenne.

III.

Az eset néhány évvel ezelőtt történt. Pedro barát kezébe került egy újság, amely részletesen beszámolt a radiográfiában elért összes eredményekről, köszönhetően a német Röntgen felfedezésének, akinek sikerült megtalálnia a módját, hogy átlátszatlan testeket fotografáljon. A szerzetes tudta, mi van egy Crookes-csőben, egy katódsugárcsőben, egy röntgencsőben. Látott egy fakszimilét arról a kézről, melynek anatómiája tisztán kivehető volt, és jól lezárt dobozokba és csomagokba tett tárgyak szintén lefényképezett, világos alakját.

Attól a pillanattól kezdve nem volt nyugta, mert hívő odaadásában elfogta egy sóvárgás, jóllehet nem vette észre az abban rejlő szentségtörést, és üzte-hajszolta... Ő miként tehetne szert egy olyan készülékre, mint amilyen azoknak a tudósoknak volt, amivel aztán véghezvihetné okkult elképzelését, melyben teológiája és a fizikai tudományok elegyednek? Hogyan valósíthatná meg a kolostorban lázas képzeletét elárasztó ezernyi ötletét?

Az imádság és az éneklés liturgikus óráiban a közösség valamennyi tagja észrevette, hogy Pedro barát hol magába mélyedt, hol zaklatottá vált, mint aki váratlanul megrémül, hol elvörösödött az ábrázata a hirtelen vértolulástól, máskor meg szinte önkívületbe került, felfelé révedt vagy a földre szegezte a tekintetét. A bűn műve volt ez, mely bevette magát ennek a hadakozó kebelnek a mélységeibe, a kíváncsiság bibliai bűne, Ádám legfőbb bűne a jó és rossz tudás fája mellől. És sokkal több volt egyszerű viharál egy koponyában...⁶ Sokféle különös képzet gyűlt össze a

⁶ Vö. Victor Hugo *A nyomorultak* című regénye első részének hetedik könyvével.

szerzetes elméjében, aki nem lelte módját, hogy megszerezzen egyet azokból az értékes gépekből. Mit nem adott volna évei számából ez a lelkes barát, ha láthatta volna szegényes laboratóriumában az új tudósok különös eszközeit, ha elvégezhetett volna az áhított kísérleteket, mágikus gyakorlatokat, ami új fejezetet nyithatna az emberi tudásban és meggyőződésben...! Többet tudna nyújtani, mint amennyit Aquinói Szent Tamás valaha...! Ha immáron lefotografálható testünk belseje, az embernek hamarosan sikerül láthatóvá tennie a lélek természetét és eredetét, ha pedig a tudományt isteni dolgokra alkalmazza, amit a Szentlélek bizonyosan engedélyezne számára, miért ne rögzíthetné az eksztázis látomásait és az égi szellemek jelenéseit a maguk pontos és igaz formájában?

Bár lett volna Kodak Lourdes-ban, Bernadette látomásainak idején! Bár felvehették volna *camera obscurá*val azt a pillanatot, amikor Jézus vagy Szent Anyja egyes hű szolgálókat testi jelenlétükben részeltették!

Ó, mennyire meg lehetne győzni a hitetleneket, és mint győzedelmeskedne a vallás! Így töprengett, így tépelődött a szegény barát, akit megkísértett a sötétség egyik legádázabb hercege.

IV.

Majd elérkezett a nap, az egyik ilyen alkalommal, az egyik ilyen pillanatban, mikor vágya leghevesebben lángolt, és át kellett volna adnia magát az önfegyelmzésnek és az imádkozásnak, de egy szerzetestársa jelentkezett nála a cellájában, egy csomaggal a csuhája alatt.

– Testvérem – szólította meg –, hallottam, amikor azt mondtad, szeretnél egy olyan gépet, amilyennel a tudósok kápráztatják el a világot. Sikerült szereznem egyet. Itt van.

Erre a csomagot az elámult Pedro barát kezébe téve eltűnt, anélkül, hogy az láthatta volna, mi lapul a vendég csuhája alatt – eltűnése pillanatában ugyanis felvillant két szőrös kecskelába.

Pedro barát a rejtélyes ajándék napjától kezdődően kísérleteinek szentelte magát. Betegsége hivatkozva hiányzott a hajnali imádságokról, nem jelent meg a miséken. A provinciális atya mindig megfeddte, és láthatták, ahogyan különösen és titokzatosan jár-ke közöttük a barát, akinek testi és lelki egészségéért is aggódtak.

Ám rögeszméje nem eresztette. A masinát kipróbálta saját magán, gyümölcsökön, könyvekbe tett kulcsokon és más szokványos dolgokon. Míg egy napon...

Pontosabban egy éjjelen a szerencsétlen arra merészkedett, hogy végre valahára megvalósítsa elképzelését. Elindult a templomba, gyanakvón, lopva. Belépett a főhajóba, és az oltárhoz ment, amelynek tabernákulumában az oltáriszentséget tartották. Kiszedte az ostyatartót. Elvett belőle egy ostyát. Aztán a cellájába sietett.

V.

Másnap Pedro barát cellájában ott állt az érsek úr a provinciálissal.

– Excellenciás uram – mondta a provinciális –, holtan találtuk Pedro barátot. Egy ideje már nem volt ép eszénél. Azt hiszem, valamelyik olvasmánya okozta a bajt.

– Tisztelendő uram látta ezt? – kérdezte az érsek egy fényképezőlemezt mutatva, melyet a padlóról vett föl. A lemezen felismerhető volt, szegektől megszabadított karjaival és lágy, mennyei tekintetével, Urunk, Jézus Krisztus képe.

Három prózavers⁷

I.

A holtak szigete

Az álmok mely vidékén, az álmok mely halotti birodalmában van ez az árnyas sziget? Messzi helyen, ahol a csend uralkodik. Néma marad a kristályos víz, néma a szél finom fúvása, néma a gyász fekete fáinak lombja: a gyász nesztelen, fekete ciprusfái, ahogy zsúfolódnak, szerzetes-kísérteteknek tűnnek.

A vulkáni sziklákba vájva látni a kripták időmarta és -borzongatta száját, sötétlő üregek, ahol a rejtélyes és hallgatag égbolt alatt alszanak a holtak. A csillogó vízfelszín visszatükrözi az ismeretlenség e magányos kastélyának falait. A gyász bárkájában néma sírásó közelít, mint Tennyson versében. Milyen sápadt, halott hercegnőt szállít a holtak szigetére...? Milyen Helénát, milyen szerelmes Jolandát? Lány, bizonytalan dallamú ének moll hangnemben, a mély bánat éneke. Talán egy kósza zokogás, egy sóhaj megszakitotta a csöndet; talán fátyol vont be egy látomást, akár a hó...

Itt kezdődik Psyché birtoklása; ebben a sötétségben látni fogod talán, szegény álmodó, ahogy sötét gubójából kinyílnak Hüpszipülé kápráztató szárnyai. Magasztos szigetedre, ó, Böcklin, érkezik a sápadt Betsabé királynő. Érkezik halotti lepelben Mausolus neje, aki a hamut a borba szórta. És Hekabé, szörnyű révületben, némán, amint elharapja üvöltését, és sajtó anyai mellébe mélyeszi ujjait. Vénusz, galambok húzta kagylóhéján, hogy lássa, kóborol-e még Adónisz panaszos árnya. Jön a bíborban születettek büszke sokasága, akik egyaránt szeretik a szerelmet és a halált. Könnyű, isteni csónakján érkezik Szűz Mária, kormányosa egy arkangyal, mellén a hét tőr ejtette sebekkel.

⁷ A *La isla de la Muerte*, az *Idilio marino*, valamint a *Los pescadores de sirenas* egy ötrészes prózaverssorozat („Viñetas: visiones de Boeklin”) részeként jelent meg a *La Nación* hasábjain 1894. július 14-én, majd húsz évvel később ismét, illusztrációkkal: „Poemas de arte: Boeklin” (Ilustraciones de Basté), *Mundial Magazine*, vol. V, n. 35, marzo de 1914, 403–406.

1. kép. Arnold Böcklin: A holtak szigete (III.), 1883 (80 × 150, Alte Nationalgalerie, Berlin)

II. Tengeri idill

Túl a magányos szigeteken, ahol pihenőt tartanak a vándormadarak, Leviatán birodalmában, sziklatrónján ül a Győzedelmes Asszony, mezítelenségének ellenállhatatlan mindenhatóságában.

Fehér bőrén só, Anadyomené tengerillata, és a hullámok kígyója még egyszer megmutatkozik, szerelmesen s megalázkodva, a női bűvölet roppant diadala: Európé a bika hátán, Szépség és Szörnyeteg, a modern festő Mundanája, aki, mezítelenül, az oroszlán karmait vágja.

Egy szőrös és pikelyes tritón rekedtes kagylójába fúj, miközben a szörnyet a csábító simogatja, az

2. kép. Guillaume Geefs: A szerelmes oroszlán, 1851k (116,5 × 150 × 86, Musées Royaux des Beaux-Arts de Belgique, Brüsszel)

Asszony, ki a végtelen ég alatt kínálja fel végzetes szépségét szent szemérmatlenségének fesztelenségében.

3. kép. Arnold Böcklin: Tritón és Nereid, 1874 (105,3 × 194, Sammlung Schack, München)

V. Szirénhalászok

Fogj nekem egyet, ó, aegipani halász, csillogó pikkelyeiben a gyöngyház tündöklésével, mely a pompás heringeket is díszíti. Fogj nekem egyet kettéágazó farkkal, mely tengeri páva álomképét kelti bennem, és melynek kecses és fénylő testén az uszonyok, akár az ékkövekkel kirakott keleti legyezők. Fogj nekem egyet olyan zöld hajjal, mint Loreley haja, szemeiben különös csillámlással és varázsos szikrákkal; sós ajkai csókoljanak s harapjanak, amikor nem dalolja énekeit, melyek legyőzik Odüsszeusz furfangját; márványszín kebleit rózsabimbók ékesítsék, öleljenek át karjai, mint két isteni és hófehér kígyó, rántsanak le a forró gyönyörök szakadékába, egy titkos országba, ahol a palotákat gyöngyökből, korallból s kagylóhéjből emelték. Azonban az a két szatír, akik valamely ismeretlen Leszbosz, Tempé vagy Amathusz partján mulatoznak, bizonyosan rossz halász. Egyikük, az öreg és markos vastag, bütykös botra támaszkodik, és vidám csodálkozással nézi az ijedt és kíváncsú szirént, akit társa kifogott. Ez kihúzza a hálót, de elégedetlennek tűnik a zsákmányával. A szirén hajából víz csorog, gyűrűket vetve a tenger felszínén. A kétszarvú fejek, dús hajfürtökben a nappal csókja nyomán zsenge levelek serkennek, miközben aranyló pompájában, felhők, szárazföld és hullámok fölött a nap fáklyája sugárzik.

Dal a mézelő holdról⁸

Hölgyem: annak a holdnak a mézét a kék kert méhei termelik, melyek a csillagok fénylő szirmai szívják. Íriszszínű rajokban szállnak a virágzó Aldebarantól a Medve margitvirágjáig, a Szíriusz reszkető és pislákoló szegfűjéig. Ám a legkecsesebb, legdrágább, legszebb és legfelségebb méhek a Vénusz arany rózsájának vonzó, szent és titokzatos kelyhére szállnak!

Hölgyem: Spiridon, a festő megfestette a boldogság derűs földjét: egy nyugalmas tó, egy csónak, leány, fiú és a szerelem, mely viszi őket. Lány szellőt, szép napot, hölgyem!

Egy isteni, kecses lilium birtokolja a házasság narancsvirágjának minden büszke nyíltságát, a fogadalmi gyertya sápadtságát, mely megvilágítja az oltárt, a menyasszony fátylának áttetszőségét, a házasság illatos álmodozását és legfőbb ígézetét. Az ábrándok liliuma ez. Ezerszeresen szerencsés, ki élete végére sértetlenül és frissen megőrzi ezt az égszínkéi virágot. Oly zord a szél néha! Oly sűrű a zúzmara! Így a megtört, szegény lelkek tekintetüket nyomban a nagy Istenre emelik, mikor fonyadni és sorvadni látják a szent, eszményi liliumot. Ó! Kísérjen benneteket a hatalmas, legyőzhetetlen szerelem! Lány szellőt, szép napot, hölgyem!

A házasság édes álmaitól alélnak a tűnődő és szűzies menyasszonyok.

Tiszta liliumok, kik a szent hegy legmagasabb csúcsának porhavából vagytok.

Galambok, kik zöldellő mirtuszok alatt fészkeltek.

Derűs szerelemcsillag! Hát nem úgy van, hogy az istenség sóhajt egyet a világ lelkének gyönyörűségére, midőn csendes éjjelen, egy roppant erdőben kristályhangú fülemüle dalolja a mézelő hold énekének elragadó strófáit?

⁸ A *La canción de la luna de miel* először a La prensa librénben (San José de Costa Rica) jelent meg 1891. október 20-án.